

ชื่อเรื่อง	สถานภาพของพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่
ผู้วิจัย	นางบุบผา จิระพงษ์
ที่ทำงาน	โปรแกรมวิชาวัฒนธรรมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
แหล่งทุน	สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องสถานภาพของพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey Research) ถึงสภาพเบื้องต้นของพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ทราบถึงสิ่งกีดขวางที่จัดตั้ง ที่ตั้ง วัตถุประสงค์ ลักษณะ สภาพอาคาร การดำเนินงาน การจัดแสดง การให้บริการแก่ประชาชน และการประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ยังต้องการศึกษาสถานภาพของผู้ดำเนินงานพิพิธภัณฑที่ในเรื่องการศึกษา ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานพิพิธภัณฑที่ ตลอดจนความคิดเห็นในการดำเนินงานพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น ปัญหา ความต้องการความช่วยเหลือ และความต้องการเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องการดำเนินงานพิพิธภัณฑที่

วัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ถึงจำนวนและสภาพที่เป็นปัจจุบันของพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาจัดหลักสูตรฝึกอบรม ในด้านวิชาการพิพิธภัณฑที่วิทยา และใช้เป็นข้อมูลให้แก่สถาบัน หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการช่วยเหลือส่งเสริม การดำเนินงานพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น และเป็นข้อมูลในการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม เพื่ออนพิพิธภัณฑที่ เพื่อช่วยเหลือร่วมมือซึ่งกันและกันในระหว่างผู้ดำเนินงานพิพิธภัณฑที่ด้วยกันอีกด้วย

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นพิพิธภัณฑที่ ศูนย์วัฒนธรรม หรือศูนย์ศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้าน หรือใช้ชื่ออื่น ๆ ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ โดยเก็บข้อมูลจากทุกแหล่งที่เข้าข่ายพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นของผู้วิจัย คือเป็นแหล่งที่สะสม รวบรวมวัตถุทางวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้เป็นจำนวนหนึ่ง และอนุญาตให้คนเข้าชม เข้าศึกษาได้ตามเงื่อนไขของผู้ดำเนินงาน กลุ่มประชากรนี้จะเก็บจากทุกแหล่ง โดยไม่ใช้การสุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้จำนวนประชากรทั้งสิ้น 95 แห่ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิด คือ

ชนิดแรก เป็นแบบสำรวจสถานภาพทั่วไปของพิพิธภัณฑที่ จากการศึกษา สังเกตของผู้วิจัย ประกอบการสัมภาษณ์ผู้ดำเนินงาน และและผู้เกี่ยวข้อง ชนิดที่สอง เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นในการปฏิบัติงานของผู้ดำเนินงานพิพิธภัณฑที่ ซึ่งจะถามเกี่ยวกับ สถานภาพ ของพิพิธภัณฑที่

สถานภาพของผู้ดำเนินงาน รวมทั้งความคิดเห็นในการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรคต่างๆ ตลอดจนความต้องการความช่วยเหลือในด้านต่างๆ และความต้องการเพิ่มพูนความรู้ ในด้านการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

จากนั้นนำข้อมูลในการศึกษา สัมภาษณ์ มานำเสนอโดยบรรยายสรุปสภาพพิพิธภัณฑ์จากการสำรวจ สังเกต และสัมภาษณ์ของผู้วิจัย โดยนำเสนอในรูปแบบเดียวกัน พร้อมกับภาพประกอบซึ่งประกอบด้วยภาพอาคาร และภาพการจัดแสดงวัตถุภายในของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง

ข้อมูลจากแบบสอบถาม นำเสนอในรูปแบบของตาราง ซึ่งมีการแจกแจงข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ค่าความถี่ และร้อยละ รวมทั้งการเขียนเชิงบรรยายประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งข้อเสนอแนะในการดำเนินการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 95 แห่ง สามารถจัดแบ่งตามสังกัดที่จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ได้ 5 กลุ่มคือ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดหน่วยงานของรัฐ(บาล) จำนวน 9 แห่ง สังกัดสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 7 แห่ง สังกัดเอกชนจำนวน 18 แห่ง สังกัดโรงเรียนมัธยมศึกษาและประถมศึกษาจำนวน 30 แห่ง สังกัดวัด(ในพุทธศาสนา) จำนวน 31 แห่ง

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นส่วนใหญ่ เพื่อเก็บรักษา สะสมวัตถุของเก่าไว้ให้คนรุ่นหลังได้เห็น และได้รู้จัก ที่มาของเงินในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มาจากการบริจาคเท่า ๆ กับมาจากงบประมาณของรัฐบาล ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ถึงแม้จะเป็นอาคารเอกเทศเป็นส่วนมาก แต่มีขนาด และมีรายละเอียดอื่น ๆ แตกต่างกันอย่างมาก เพราะพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดรัฐบาล ส่วนใหญ่จะมีการจัดสร้างและออกแบบเพื่อให้เป็นพิพิธภัณฑ์โดยเฉพาะ ในขณะที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดสถาบันอุดมศึกษา สังกัดโรงเรียน ใช้ส่วนหนึ่งของห้อง หรือใช้ห้องหนึ่งของอาคารอื่น ๆ จัดนิทรรศการ ส่วนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดเอกชน จะจัดแสดงรวมอยู่กับที่อยู่อาศัย หรือสร้างเพิ่มเติมที่อยู่อาศัย จัดให้เป็นพิพิธภัณฑ์ รูปแบบของอาคารเอกเทศที่ได้รับการจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ จะนิยมใช้เรือนพื้นถิ่นโบราณที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้หรือสร้างเรือนพื้นถิ่นจำลองขึ้นมาจัดแสดงนิทรรศการวัตถุทางวัฒนธรรม

สำหรับหัวข้อในการจัดแสดงนั้น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดวัด และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดโรงเรียนมัธยมและประถมศึกษา จะจัดแสดงวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ โดยวัตถุในการจัดแสดงส่วนใหญ่ได้รับจากการบริจาค สำหรับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดสถาบันอุดมศึกษา จัดแสดงวัตถุเฉพาะวิชาเพื่อเป็นตัวอย่างในการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดเอกชนจัดแสดงศิลปกรรม หัตถกรรม ซึ่งเป็นของสะสมเฉพาะอย่าง เช่น ตุ๊กตา ผ้าทอ เครื่องจักสาน ไม้แกะสลัก เครื่องปั้นดินเผา อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นส่วนใหญ่ สำหรับพิพิธภัณฑ์สังกัดหน่วยงานของรัฐ จัดแสดงวัตถุแยกตามประเภท หรือสาขาวิชา ตามสายงานที่รับผิดชอบ เช่น ประวัติศาสตร์โบราณคดี แสตมป์ หรือเครื่องมือตรวจสภาพน้ำ เป็นต้น

ถึงแม้ว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทุกแห่งในจังหวัดเชียงใหม่ จะดำเนินงานโดยผู้ที่มีได้เรียนจบมาทางวิชาพิพิธภัณฑ์วิทยาโดยตรง แต่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดหน่วยงานของรัฐบาลไม่มีปัญหาในเรื่องการจัดแสดง เพราะบุคลากรเป็นผู้มีความรู้ทั้งด้านพิพิธภัณฑ์อยู่บ้าง และยังสามารถจัดหาคนที่มีความรู้ในการจัดแสดงมาช่วยงานระหว่างการจัดแสดงได้อีก แต่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดอื่น ๆ ส่วนใหญ่ นอกจากนั้น จะมีปัญหาในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ ตั้งแต่การลงทะเบียนวัตถุให้ถูกต้อง การจัดแสดงที่ควรจะเชิดชูวัตถุให้สมคุณค่า ก็เป็นแต่เพียงการจัดแสดงแยกตามประเภทแบบง่าย ๆ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบางแห่งมีชื่อวัตถุติดไว้ แต่จำนวนมากไม่มีทั้งชื่อวัตถุและคำอธิบาย ทำให้ผู้ชมไม่สามารถศึกษาวัตถุสิ่งของเหล่านั้นได้ด้วยตนเอง

ในเรื่องกิจกรรมและบริการทางการศึกษานั้น นอกจากจัดให้ชมพิพิธภัณฑ์ตามที่ผู้ชมประสงค์แล้ว พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่ไม่ได้จัดกิจกรรมที่สัมพันธ์กับวัตถุในพิพิธภัณฑ์เลย กิจกรรมที่จัดมักเป็นกิจกรรมที่หน่วยงานหรือ องค์กรที่สังกัด จัดอยู่แล้ว เช่น วัดจัดงานตามเทศกาล โรงเรียนจัดนิทรรศการวิชาการทาง เป็นต้น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในด้านพิพิธภัณฑ์ได้พยายามจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ เช่น การจัดกิจกรรมเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกของชาติ จัดประกวดวาดภาพเป็นกิจกรรมงานวันเด็ก เป็นต้น

ทั้งนี้ต้นเหตุแห่งปัญหาในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้น เกิดจากการที่ผู้ดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละแห่ง แต่ละสังกัด ขาดความรู้ในเรื่องการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์นั่นเอง ซึ่งแนวทางการแก้ปัญหาก็คือ สถาบันการศึกษาและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง ควรจัดฝึกอบรมให้ความรู้ในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และควรให้ความช่วยเหลือเร่งด่วนเฉพาะหน้า โดยจัดส่งนักศึกษาสาขาวัฒนธรรมศึกษาที่ฝึกงาน ออกไปช่วยจัดทำทะเบียน และจัดทำบัตรประจำวัตถุ

นอกจากนี้ที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งก็คือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสังกัดโรงเรียนหลายแห่งกำลังถูกละเลยทอดทิ้ง ภายหลังจากการจัดพิธีเปิดอย่างเป็นทางการที่น่าประทับใจผ่านไปไม่นาน ซึ่งสาเหตุที่พบก็คือ การขาดการเสริมแรงจากหน่วยเหนือ หรือจากการที่ครูมีงานสอนเต็มเวลา รวมทั้งครูผู้ดำเนินงานถูกโยกย้ายสับเปลี่ยนโรงเรียนบ่อย ทำให้พิพิธภัณฑ์หลายแห่งมีแต่ฝุ่นจับ หรือบางแห่งปล่อยให้วัตถุทางวัฒนธรรมสูญหายไปหมด

อย่างไรก็ดี ควรมีการทำวิจัยเพื่อวิเคราะห์สาเหตุ ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงาน โดยแยกศึกษาปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเฉพาะกลุ่มสังกัด เพื่อให้ได้ปัญหาจากพิพิธภัณฑ์ที่มีฐานเดียวกัน เพื่อองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือหน่วยงานท้องถิ่นสามารถใช้ผลการวิจัยมาประกอบการหาแนวทางช่วยเหลือให้การพัฒนาและส่งเสริมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ให้ทำหน้าที่เป็นสถาบันการศึกษา นอกกระบวน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป